

॥ ॐ श्री परमात्मने नमः ॥

अध्याय सोळावा ।

दैवासुरसम्पद्विभागयोगः ।

मावळवीत विश्वाभासु । नवल उदयला चंडांशु । अद्वयाब्जिनीविकाशु । वंदूं आतां ॥ १ ॥
जो अविद्याराती रुसोनियां । गिळी ज्ञानाज्ञानचांदणिया । जो सुदिनु करी ज्ञानियां । स्वबोधाचा ॥ २ ॥
जेणें विवळतिये सवळे । लाहोनि आत्मज्ञानाचे डोळे । सांडिती देहाहंतेचीं अविसाळें । जीवपक्षी ॥ ३ ॥
लिंगदेहकमळाचा । पोटीं वेंचु तया चिद्भ्रमराचा । बंदिमोक्षु जयाचा । उदैला होय ॥ ४ ॥
शब्दाचिया आसकडीं । भेद नदीच्या दोहीं थडीं । आरडाते विरहवेडीं । बुद्धिबोधु ॥ ५ ॥
तया चक्रवाकांचें मिथुन । सामरस्याचें समाधान । भोगवी जो चिद्गगन । भुवनदिवा ॥ ६ ॥
जेणें पाहालिये पाहांटे । भेदाची चोरवेळ फिटे । रिघती आत्मानुभववाटे । पांथिक योगी ॥ ७ ॥
जयाचेनि विवेककिरणसंगें । उन्मेखसूर्यकांतु फुणगे । दीपले जाळिती दांगें । संसाराचीं ॥ ८ ॥
जयाचा रश्मिपुंजु निबरु । होता स्वरूप उखरीं स्थिरु । ये महासिद्धीचा पूरु । मृगजळ तें ॥ ९ ॥
जो प्रत्यग्बोधाचिया माथया । सोऽहंतेचा मध्यान्हीं आलिया । लपे आत्मभ्रांतिछाया । आपणपां तळीं ॥ १० ॥
ते वेळीं विश्वस्वप्नासहितें । कोण अन्यथामती निद्रेतें । सांभाळी नुरेचि जेथें । मायाराती ॥ ११ ॥
म्हणौनि अद्वयबोधपाटणीं । तेथ महानंदाची दाटणी । मग सुखानुभूतीचीं घेणीं देणीं । मंदावो लागती ॥ १२ ॥
किंबहुना ऐसैसैं । मुक्तकैवल्य सुदिवसैं । सदा लाहिजे कां प्रकाशें । जयाचेनि ॥ १३ ॥
जो निजधामव्योमींचा रावो । उदैलाचि उदैजतखेंवो । फेडी पूर्वादि दिशांसि ठावो । उदोअस्तूचा ॥ १४ ॥
न दिसणें दिसणेंनसीं मावळवी । दोहीं झांकिलें ते सैंघ पालवी । काय बहु बोलों ते आघवी । उखाचि आनी ॥ १५ ॥
तो अहोरात्रांचा पैलकडु । कोणें देखावा ज्ञानमार्तडु । जो प्रकाशयेंवीण सुरवाडु । प्रकाशाचा ॥ १६ ॥
तया चित्सूर्या श्रीनिवृत्ती । आतां नमों म्हणों पुढतपुढती । जे बाधका येइजतसे स्तुती । बोलाचिया ॥ १७ ॥
देवाचें महिमान पाहोनियां । स्तुति तरी येइजे चांगावया । जरी स्तव्यबुद्धीसीं लया । जाईजे कां ॥ १८ ॥
जो सर्वनेणियां जाणजे । मौनाचिया मिठीया वानिजे । कांहींच न होनि आणजे । आपणपयां जो ॥ १९ ॥
तया तुझिया उद्देशासाठीं । पश्यंती मध्यमा पोटीं । सूनि परेसींही पाठीं । वैखरी विरे ॥ २० ॥
तया तूतें मी सेवकपणें । लेववीं बोलकेया स्तोत्राचें लेणें । हें उपसाहावेंही म्हणतां उणें । अद्वयानंदा ॥ २१ ॥
परी रंकें अमृताचा सागरु । देखिलिया पडे उचिताचा विसरु । मग करूं धांवे पाहुणेरु । शाकांचा तया ॥ २२ ॥
तेथ शाकुही कीर बहुत म्हणावा । तयाचा हर्षवेगुचि तो घ्यावा । उजळोनि दिव्यतेजा हातिवा । ते भक्तीचि पाहावी ॥ २३ ॥
बाळा उचित जाणणें होये । तरी बाळपणचि कें आहे ? । परी साचचि येरी माये । म्हणौनि तोषे ॥ २४ ॥
हां गा गांवरसैं भरलें । पाणी पाठीं पाय देत आलें । तें गंगा काय म्हणितलें । परतें सर ? ॥ २५ ॥
जी भृगूचा कैसा अपकारु । कीं तो मानूनि प्रियोपचारु । तोषेचिना शारङ्गधरु । गुरुत्वासीं ? ॥ २६ ॥
कीं आंधारें खतेलें अंबर । झालेया दिवसनाथासमोर । तेणें तयातें पन्हा सर । म्हणितलें काई ? ॥ २७ ॥
तेवीं भेदबुद्धीचिये तुळे । घालूनि सूर्यश्लेषाचें कांटाळे । तुकिलासि तें येकी वेळे । उपसाहिजो जी ॥ २८ ॥

जिहीं ध्यानाचा डोळां पाहिलासी। वेदादि वाचां वानिलासी। जें उपसाहिलें तयासी। तें आम्हांही करीं ॥ २९ ॥
परी मी आजि तुझ्या गुणीं। लांचावलों अपराधु न गणीं। भलतें करीं परी अर्धधणीं। नुठी कदा ॥ ३० ॥
मियां गीता येणें नावें। तुझें पसायामृत सुहावें। वानूं लाधलों तें दुणेन थावें। दैवलों दैवें ॥ ३१ ॥
माझिया सत्यवादाचें तप। वाचा केलें बहुत कल्प। तया फळाचें हें महाद्वीप। पातली प्रभु ॥ ३२ ॥
पुण्यें पोशिलीं असाधरणें। तियें तुझें गुण वानणें। देऊनि मज उत्तीर्णें। जालीं आजी ॥ ३३ ॥
जी जीवित्वाच्या आडवीं। आतुडलों होतों मरणगांवीं। ते अवदसाची आघवी। फेडिली आजी ॥ ३४ ॥
जे गीता येणें नावें नावाणिगी। जे अविद्या जिणोनि दाटुगी। ते कीर्ती तुझी आम्हांजोगी। वानावया जाली ॥ ३५ ॥
पैं निर्धना घरीं वानिवसें। महालक्ष्मी येऊनि बैसे। तयातें निर्धन ऐसें। म्हणों ये काई ? ॥ ३६ ॥
कां अंधकाराचिया ठाया। दैवें सुर्यु आलिया। तो अंधारुचि जगा यया। प्रकाशु नोहे ? ॥ ३७ ॥
जया देवाची पाहतां थोरी। विश्व परमाणुही दशा न धरी। तो भावाचिये सरोभरी। नव्हेचि काई ? ॥ ३८ ॥
तैसा मी गीता वाखाणी। हे खपुष्पाची तुरंबणी। परी समर्थे तुवां शिरयाणी। फेडिली ते ॥ ३९ ॥
म्हणौनि तुझेनि प्रसादें। मी गीतापद्यें अगाधें। निरूपीन जी विशदें। ज्ञानदेवो म्हणे ॥ ४० ॥
तरी अध्यायीं पंधरावा। श्रीकृष्णें तया पांडवा। शास्त्रसिद्धांतु आघवा। उगाणिला ॥ ४१ ॥
जे वृक्षरूपक परीभाषा। केलें उपाधि रूप अशेषा। सैद्ध्यें जैसें दोषा। अंगलीना ॥ ४२ ॥
आणि कूटस्थु जो अक्षरु। दाविला पुरुषप्रकारु। तेणें उपहिताही आकारु। चैतन्या केला ॥ ४३ ॥
पाठीं उत्तम पुरुष। शब्दाचें करुनि मिष। दाविलें चोख। आत्मतत्त्व ॥ ४४ ॥
आत्मविषयीं आंतुवट। साधन जें आंगदट। ज्ञान हेंही स्पष्ट। चावळला ॥ ४५ ॥
म्हणौनि इये अध्यायीं। निरूप्य नुरेचि कांहीं। आतां गुरुशिष्यां दोहीं। स्नेहो लाहणा ॥ ४६ ॥
एवं इयेविषयीं कीर। जाणते बुझावले अपार। परी मुमुक्षु इतर। साकांक्ष जाले ॥ ४७ ॥
त्या मज पुरुषोत्तमा। ज्ञानें भेटे जो सुवर्मा। तो सर्वज्ञु तोचि सीमा। भक्तीचीही ॥ ४८ ॥
ऐसें हें त्रैलोक्यनायकें। बोलिलें अध्यायांत श्लोकें। तेथें ज्ञानचि बहुतेकें। वानिलें तोषें ॥ ४९ ॥
भरुनि प्रपंचाचा घोटु। कीजे देखतांचि देखतया द्रष्टु। आनंदसाम्राज्यीं पाटु। बांधिजे जीवा ॥ ५० ॥
येवढेया लाठेपणाचा उपावो। आनु नाहीचि म्हणे देवो। हा सम्यक्ज्ञानाचा रावो। उपायांमाजीं ॥ ५१ ॥
ऐसे आत्मजिज्ञासु जे होते। तिहीं तोषलेनि चित्तें। आदरें तया ज्ञानातें। वोंवाळिलें जीवें ॥ ५२ ॥
आतां आवडी जेथ पडे। तयाचि अवसरीं पुढें पुढें। रिगों लागें हें घडे। प्रेम ऐसें ॥ ५३ ॥
म्हणौनि जिज्ञासूंच्या पैकीं। ज्ञानी प्रतीती होय ना जंव निकी। तंव योग क्षेमु ज्ञानविखीं। स्फुरेलचि कीं ॥ ५४ ॥
म्हणौनि तेंचि सम्यक् ज्ञान। कैसेनि होय स्वाधीन। जालिया वृद्धियत्न। घडेल केवीं ॥ ५५ ॥
कां उपजोचि जें न लाहे। जें उपजलेंही अक्हांटा सूये। तें ज्ञानीं विरुद्ध काय आहे। हें जाणावें कीं ॥ ५६ ॥
मग जाणतयां जें विरू। तयाचीं वाट वाहती करूं। ज्ञाना हित तेंचि विचारूं। सर्वभावें ॥ ५७ ॥
ऐसा ज्ञानजिज्ञासु तुम्हीं समस्तीं। भावो जो धरिला असे चितीं। तो पुरवावया लक्ष्मीपती। बोलिलेजेल ॥ ५८ ॥
ज्ञानासि सुजन्म जोडे। आपली विश्रांतिही वरी वाढे। ते संपत्तीचे पवाडे। सांगिलेजेल दैवी ॥ ५९ ॥
आणि ज्ञानाचेनि कामाकारें। जे रागद्वेषांसि दे थारे। तिये आसुरियेहि घोरे। करील रूप ॥ ६० ॥
सहज इष्टानिष्टकरणी। दोघीचि इया कवतुकिणी। हे नवमाध्यायीं उभारणी। केली होती ॥ ६१ ॥
तेथ साउमा घेयावया उवावो। तंव वोडवला आन प्रस्तावो। तरी तयां प्रसंगें आतां देवो। निरूपीत असे ॥ ६२ ॥
तया निरूपणाचेनि नावें। अध्याय पद सोळावें। लावणी पाहतां जाणावें। मागिलावरी ॥ ६३ ॥
परी हें असो आतां प्रस्तुतीं। ज्ञानाच्या हिताहितीं। समर्था संपत्ती। इयाचि दोन्ही ॥ ६४ ॥

जे मुमुक्षुमार्गीची बोळावी । जे मोहरात्रीची धर्मदिवी । ते आधीं तंव दैवी । संपत्ती ऐका ॥ ६५ ॥
जेथ एक एकातें पोखी । ऐसे बहुत पदार्थ येकीं । संपादिजती ते लोकीं । संपत्ति म्हणजे ॥ ६६ ॥
ते दैवी सुखसंभवी । तेथ दैवगुणें येकोपजीवीं । जाली म्हणौनि दैवी । संपत्ति हे ॥ ६७ ॥

श्री भगवानुवाच ।

अभयं सत्त्वसंशुद्धिज्ञानयोगव्यवस्थितः ।

दानं दमश्च यज्ञश्च स्वाध्यायस्तप आर्जवं ॥ १ ॥

आतां तयाचि दैवगुणां- । माजीं धुरेचा बैसणा । बैसे तया आकर्णा । अभय ऐसें ॥ ६८ ॥
तरी न घालूनि महापुरीं । न घेपे बुडण्याची शियारी । कां रोगु न गणिजे घरीं । पथ्याचिया ॥ ६९ ॥
तैसा कर्माकर्माचिया मोहरा । उठूं नेदूनि अहंकारा । संसाराचा दरारा । सांडणें येणें ॥ ७० ॥
अथवा ऐक्यभावाचेनि पैसें । दुजे मानूनि आत्मा ऐसें । भयवार्ता देशें । दवडणें जें ॥ ७१ ॥
पाणी बुडजं ये मिठातें । तंव मीठचि पाणी आतें । तेवीं आपण जालेनि अद्वैतें । नाशे भय ॥ ७२ ॥
अगा अभय येणें नावें । बोलिजे तें हें जाणावें । सम्यक्ज्ञानाचें आघवें । धांवणें हें ॥ ७३ ॥
आतां सत्त्वशुद्धी जे म्हणजे । ते ऐशा चिन्हीं जाणिजे । तरी जळे ना विझे । राखोंडी जैसी ॥ ७४ ॥
कां पाडिवा वाढी न मगे । अंसे तुटी सांडूनि मागे । माजीं अतिसूक्ष्म अंगें । चंद्रु जैसा राहे ॥ ७५ ॥
नातरी वार्षिया नाही मांडिली । ग्रीष्में नाही सांडिली । माजीं निजरूपें निवडली । गंगा जैसी ॥ ७६ ॥
तैसी संकल्पविकल्पाची वोढी । सांडूनि रजतमाची कावडी । भोगितां निजधर्माची आवडी । बुद्धि उरे ॥ ७७ ॥
इंद्रियवर्गीं दाखविलिया । विरुद्धा अथवा भलीया । विस्मयो कांहीं केलिया । नुठी चित्तीं ॥ ७८ ॥
गांवा गेलिया वल्लभु । पतिव्रतेचा विरहक्षोभु । भलतेसणी हानिलाभु । न मनीं जेवीं ॥ ७९ ॥
तेवीं सत्स्वरूप रुचलेपणें । बुद्धी जें ऐसें अनन्य होणें । ते सत्त्वशुद्धी म्हणे । केशिहंता ॥ ८० ॥
आतां आत्मलाभाविखीं । ज्ञानयोगामाजीं एकीं । जे आपुलिया ठाकी । हांवें भरे ॥ ८१ ॥
तेथ सगळिये चित्तवृत्ती । त्यागु करणें या रीती । निष्कामें पूर्णाहुती । हुताशीं जैसी ॥ ८२ ॥
कां सुकुळीनें आपुली । आत्मजा सत्कुळींचि दिधली । हें असो लक्ष्मी स्थिरावली । मुकुंदी जैसी ॥ ८३ ॥
तैसे निर्विकल्पपणें । जें योगज्ञानींच या वृत्तिक होणें । तो तिजा गुण म्हणे । श्रीकृष्णनाथु ॥ ८४ ॥
आतां देहवाचाचित्तें । यथासंपन्नं वित्तें । वैरी जालियाही आर्तातें । न वंचणे जें कां ॥ ८५ ॥
पत्र पुष्प छयाया । फळें मूळ धनंजया । वाटेचा न चुके आलिया । वृक्षु जैसा ॥ ८६ ॥
तैसें मनौनि धनधान्यवरी । विद्यमानें आल्या अवसरीं । श्रान्ताचिये मनोहारीं । उपयोगा जाणें ॥ ८७ ॥
तयां नांव जाण दान । जें मोक्षनिधानाचें अंजन । हें असो आइक चिन्ह । दमाचें तें ॥ ८८ ॥
तरी विषयेंद्रियां मिळणी । करुनि घापे वितुटणी । जैसें तोडिजे खड्गपाणी । पारकेया ॥ ८९ ॥
तैसा विषयजातांचा वारा । वाजों नेदिजे इंद्रियद्वारां । इये बांधोनि प्रत्याहारा । हातीं वोपी ॥ ९० ॥
आंतुला चित्ताचें अंगवरीं । प्रवृत्ति पळे पर बाहेरी । आगी सुयिजे दाहीहि द्वारीं । वैराग्याची ॥ ९१ ॥
श्वासोश्वासाहुनी बहुवसें । व्रतें आचरे खरपुसें । वोसंतिता रात्रिदिवसें । नाराणुक जया ॥ ९२ ॥
पैं दमु ऐसा म्हणिपे । तो हा जाण स्वरूपें । यागार्थुही संक्षेपें । सांगों ऐक ॥ ९३ ॥
तरी ब्राह्मण करुनि धुरे । स्त्रियादिक पैल मेरे । माझारीं अधिकारें । आपुलालेनि ॥ ९४ ॥
जया जे सर्वोत्तम । भजनीय देवताधर्म । ते तेणें यथागम । विधी यजिजे ॥ ९५ ॥

जैसा द्विज षड्गमै करी । शूद्र तयातें नमस्कारी । कीं दोहींसही सरोभरी । निपजे यागु ॥ १६ ॥
 तैसैं अधिकारपर्यालोचें । हें यज्ञ करणें सर्वांचें । परी विषय विष फळाशेचें । न घापे मार्जी ॥ १७ ॥
 आणि मी कर्ता ऐसा भावो । नेदिजे देहाचेनि द्वारें जावों । ना वेदाज्ञेसि तरी ठावो । होइजे स्वयें ॥ १८ ॥
 अर्जुना एवं यज्ञु । सर्वत्र जाण साजु । कैवल्यमार्गीचा अभिज्ञु । सांगाती हा ॥ १९ ॥
 आतां चेंडुवें भूमी हाणिजे । नव्हे तो हाता आणिजे । कीं शेती बीं विखुरिजे । परी पिकीं लक्ष ॥ १०० ॥
 नातरी ठेविलें देखावया । आदर कीजे दिविया । कां शाखा फळें यावया । सिंपिजे मूळ ॥ १०१ ॥
 हें बहु असो आरिसा । आपणपें देखावया जैसा । पुढतपुढती बहुवसा । उटिजे प्रीती ॥ १०२ ॥
 तैसा वेदप्रतिपाद्यु जो ईश्वरु । तो होआवयालागीं गोचरु । श्रुतीचा निरंतरु । अभ्यासु करणें ॥ १०३ ॥
 तेंचि द्विजांसीच ब्रह्मसूत्र । येरा स्तोत्र कां नाममंत्र । आवर्तवणें पवित्र । पावावया तत्त्व ॥ १०४ ॥
 पार्था गा स्वाध्यावो । बोलिजे तो हा म्हणे देवो । आतां तप शब्दाभिप्रावो । आईक सांगों ॥ १०५ ॥
 तरी दानें सर्वस्व देणें । वेंचणें तें व्यर्थ करणें । जैसे फळोनि स्वयें सुकणें । इंद्रावणी जेवीं ॥ १०६ ॥
 नाना धूपाचा अग्निप्रवेशु । कनकीं तुकाचा नाशु । पितृपक्षु पोषिता न्हासु । चंद्राचा जैसा ॥ १०७ ॥
 तैसा स्वरूपाचिया प्रसरा - । लागीं प्राणेंद्रियशरीरां । आटणी करणें जें वीरा । तेंचि तप ॥ १०८ ॥
 अथवा अनारिसें । तपाचें रूप जरी असे । तरी जाण जेवीं दुधीं हंसें । सूदली चांचू ॥ १०९ ॥
 तैसैं देहजीवाचिये मिळणीं । जो उदयजत सूये पाणी । तो विवेक अंतःकरणीं । जागवीजे ॥ ११० ॥
 पाहतां आत्मयाकडे । बुद्धीचा पैसु सांकडें । सनिद्र स्वप्न बुडे । जागणीं जैसैं ॥ १११ ॥
 तैसा आत्मपर्यालोचु । प्रवर्ते जो साचु । तपाचा हा निर्वेचु । धनुर्धरा ॥ ११२ ॥
 आतां बाळाच्या हितीं स्तन्य । जैसैं नानाभूतीं चैतन्य । तैसैं प्राणिमात्री सौजन्य । आर्जव तें ॥ ११३ ॥

अहिंसा सत्यमक्रोधस्त्यागः शान्तिरपैशुनम् ।
 दया भूतेष्वलोलुप्त्वं मार्दवं ह्रीरचापलम् ॥ २ ॥

आणि जगाचिया सुखोद्देशें । शरीरवाचामानसैं । राहाटणें तें अहिंसे । रूप जाण ॥ ११४ ॥
 आतां तीख होऊनि मवाळ । जैसैं जातीचें मुकुळ । कां तेज परी शीतळ । शशांकाचें ॥ ११५ ॥
 शके दावितांचि रोग फेडूं । आणि जिभे तरी नव्हे कडु । ते वोखदु नाहीं मा घडू । उपमा कैची ॥ ११६ ॥
 तरी मऊपणें बुबुळे । झगडतांही परी नाडळे । एन्हवीं फोडी कोराळें । पाणी जैसैं ॥ ११७ ॥
 तैसैं तोडावया सदेह । तीख जैसैं कां लोह । श्राव्यत्वे तरी माधुर्य । पायीं घालीं ॥ ११८ ॥
 ऐकों ठातां कौतुकें । कानातें निघती मुखें । जें साचारिवेचेनि बिकें । ब्रह्मही भेदी ॥ ११९ ॥
 किंबहुना प्रियपणे । कोणातेंही झकळूं नेणे । यथार्थ तरी खुपणें । नाहीं कवणा ॥ १२० ॥
 एन्हवीं गोरी कीर काना गोड । परी साचाचा पाखाळीं कीड । आगीचें करणें उघड । परी जळों तें साच ॥ १२१ ॥
 कानीं लागतां म्हूर । अर्थे विभांडी जिव्हार । तें वाचा नव्हे सुंदर । लांवचि पां ॥ १२२ ॥
 परी अहितीं कोपोनि सोप । लालनीं मऊ जैसैं पुष्प । तिये मातेचें स्वरूप । जैसैं कां होय ॥ १२३ ॥
 तैसैं श्रवणसुख चतुर । परीणमोनि साचार । बोलणें जें अविकार । तें सत्य येथें ॥ १२४ ॥
 आतां घालितांही पाणी । पाषाणीं न निघे आणी । कां मथिलिया लोणी । कांजी नेदी ॥ १२५ ॥
 त्वचा पायें शिरीं । हालेयाही फडे न करी । वसंतीही अंबरीं । न होती फुलें ॥ १२६ ॥
 नाना रंभेचेनिही रूपें । शुकीं नुठिजेचि कंदपें । कां भस्मीं वन्हि न उद्दीपे । घृतेंही जेवीं ॥ १२७ ॥

तेवींचि कुमारु क्रोधें भरे। तैसिया मंत्राचीं बीजाक्षरें। तियें निमित्तेंही अपारें। मीनलिया ॥ १२८ ॥
 परी धातयाही पायां पडतां। नुठी गतायु पंडुसुता। तैसी नुपजे उपजवितां। क्रोधोर्मी गा ॥ १२९ ॥
 अक्रोधत्व ऐसें। नांव तें ये दशे। जाण ऐसें श्रीनिवासें। म्हणितलें तया ॥ १३० ॥
 आतां मृत्तिकात्यागें घट्टु। तंतुत्यागें पट्टु। त्यजिजे जेवीं वट्टु। बीजत्यागें ॥ १३१ ॥
 कां त्यजुनि भिंतिमात्र। त्यजिजे आघवेंचि चित्र। कां निद्रात्यागें विचित्र। स्वप्नजाळ ॥ १३२ ॥
 नाना जळत्यागें तरंग। वर्षात्यागें मेघ। त्यजिजती जैसे भोग। धनत्यागें ॥ १३३ ॥
 तेवीं बुद्धिमंतीं देही। अहंता सांडूनि पाहीं। सांडिजे अशेषही। संसारजात ॥ १३४ ॥
 तया नांव त्यागु। म्हणे तो यज्ञांगु। हे मानूनि सुभगु। पार्थु पुसे ॥ १३५ ॥
 आतां शांतीचें लिंग। तें व्यक्त मज सांग। देवो म्हणती चांग। अवधान देई ॥ १३६ ॥
 तरी गिळोनि ज्ञेयातें। ज्ञाता ज्ञानही माघौतें। हारपें निरुतें। ते शांति पै गा ॥ १३७ ॥
 जैसा प्रळयांबूचा उभडु। बुडवूनि विश्वाचा पवाडु। होय आपणपें निबिडु। आपणचि ॥ १३८ ॥
 मग उगम ओघ सिंधु। हा नुरेचि व्यवहारभेदु। परी जलैक्याचा बोधु। तोही कवणा ? ॥ १३९ ॥
 तैसी ज्ञेया देतां मिठी। ज्ञातृत्वही पडे पोटीं। मग उरे तेंचि किरीटी। शांतीचें रूप ॥ १४० ॥
 आतां कदर्थवीत व्याधी। बळीकरणाचिया आधीं। आपपरु न शोधी। सदैवु जैसा ॥ १४१ ॥
 का चिखलीं रुतली गाये। धडभाकड न पाहे। जो तियेचिया ग्लानी होये। कालाभुला ॥ १४२ ॥
 नाना बुडतयातें सकरुणु। न पुसे अंत्यजु कां ब्राह्मणु। काढूनि राखे प्राणु। हेंचि जाणे ॥ १४३ ॥
 कीं माय वनीं पापियें। उघडी केली विपायें। ते नेसविल्यावीण न पाहे। शिष्टु जैसा ॥ १४४ ॥
 तैसे अज्ञानप्रमादादिकीं। कां प्राक्तनहीन सदोखीं। निंदत्वाच्या सर्वविखीं। खिळिले जे ॥ १४५ ॥
 तयां आंगीक आपुलें। देऊनियां भलें। विसरविजती सलें। सलतीं तियें ॥ १४६ ॥
 अगा पुढिलाचा दोखु। करुनि आपुलिये दिठी चोखु। मग घापे अवलोकु। तयावरी ॥ १४७ ॥
 जैसा पुजूनि देवो पाहिजे। पेरुनि शेता जाइजे। तोषौनि प्रसादु घेइजे। अतिथीचा ॥ १४८ ॥
 तैसें आपुलेनि गुणें। पुढिलाचें उणें। फेडुनियां पाहणें। तयाकडे ॥ १४९ ॥
 वांचूनि न विंधिजें वर्मीं। नातुडविजे अकर्मिं। न बोलविजे नामीं। सदोषीं तिहीं ॥ १५० ॥
 वरी कोणे एके उपायें। पडिलें तें उभें होये। तेंच कीजे परी घाये। नेदावे वर्मीं ॥ १५१ ॥
 पै उत्तमाचियासाठीं। नीच मानिजे किरीटी। हें वांचोनि दिठी। दोषु न घेपे ॥ १५२ ॥
 अगा अपैशून्याचें लक्षण। अर्जुना हें फुडें जाण। मोक्षमार्गीचें सुखासन। मुख्य हें गा ॥ १५३ ॥
 आतां दया ते ऐसी। पूर्णचंद्रिका जैसी। निववितां न कडसी। सानें थोर ॥ १५४ ॥
 तैसें दुःखिताचें शिणणें। हिरतां सकणवपणें। उत्तमाधम नेणें। विवंचूं गा ॥ १५५ ॥
 पै जगीं जीवनासारिखें। वस्तु अंगवरी उपखें। परी जातें जीवित राखे। तृणाचेंहि ॥ १५६ ॥
 तैसें पुढिलाचेनि तापें। कळवळलिये कृपें। सर्वस्वेंसीं दिधलेंहि आपणपें। थोडेंचि गमे ॥ १५७ ॥
 निम्न भरलियाविणें। पाणी ढळोचि नेणे। तेवीं श्रांता तोषौनि जाणें। सामोरें पां ॥ १५८ ॥
 पै पायीं कांटा नेहटे। तंव व्यथा जीवीं उमटे। तैसा पोळे संकटें। पुढिलांचेनि ॥ १५९ ॥
 कां पावो शीतळता लाहे। कीं ते डोळ्याचिलागीं होये। तैसा परसुखें जाये। सुखावतु ॥ १६० ॥
 किंबहुना तृषितालागीं। पाणी आरायिलें असे जगीं। तैसें दुःखितांचे सेलभागीं। जिणें जयाचें ॥ १६१ ॥
 तो पुरुषु वीरराया। मूर्तिमंत जाण दया। मी उदयजतांचि तया। ऋणिया लाभें ॥ १६२ ॥
 आतां सूर्यासि जीवें। अनुसरलिया राजीवें। परी तें तो न शिवे। सौरभ्य जैसें ॥ १६३ ॥

कां वसंताचिया वाहाणीं। आलिया वनश्रीच्या अक्षौहिणी। ते न करीतुचि घेणी। निगाला तो ॥ १६४ ॥
 हें असो महासिद्धीसी। लक्ष्मीही आलिया पाशीं। परी महाविष्णु जैसी। न गणीच ते ॥ १६५ ॥
 तैसे ऐहिकींचे कां स्वर्गींचे। भोग पाईक जालिया इच्छेचे। परी भोगावे हें न रुचे। मनामार्जी ॥ १६६ ॥
 बहुवें काय कौतुकीं। जीव नोहे विषयाभिलाखी। अलोलुप्त्वदशा ठाउकी। जाण ते हे ॥ १६७ ॥
 आतां माशियां जैसें मोहळ। जळचरां जेवीं जळ। कां पक्षियां अंतराळ। मोकळें हें ॥ १६८ ॥
 नातरी बाळकोदशें। मातेचें स्नेह जैसें। कां वसंतीच्या स्पर्शें। मऊ मलयानिळु ॥ १६९ ॥
 डोळ्यां प्रियाची भेटी। कां पिलियां कूर्मीची दिठी। तैसी भूतमात्रीं राहटी। मवाळ ते ॥ १७० ॥
 स्पर्शें अतिमृदु। मुखीं घेतां सुस्वादु। घ्राणासि सुगंधु। उजाळु आंगें ॥ १७१ ॥
 तो आवडे तेवढा घेतां। विरुद्ध जरी न होतां। तरी उपमे येता। कापूर कीं ॥ १७२ ॥
 परी महाभूतें पोटीं वाहे। तेवींचि परमाणूमार्जी सामाये। या विश्वानुसार होये। गगन जैसें ॥ १७३ ॥
 काय सांगों ऐसें जिणें। जें जगाचेनि जीवें प्राणें। तया नांव म्हणें। मार्दव मी ॥ १७४ ॥
 आतां पराजयें राजा। जैसा कदर्थिजे लाजा। कां मानिया निस्तेजा। निकृष्टास्तव ॥ १७५ ॥
 नाना चांडाळ मंदिराशीं। अवचटें आलिया संन्याशी। मग लाज होय जैसी। उत्तमा तया ॥ १७६ ॥
 क्षत्रिया रणीं पळोनि जाणें। तें कोण साहे लाजिरवाणें। कां वैधव्यें पाचारणें। महासतियेतें ॥ १७७ ॥
 रूपसा उदयलें कुष्ट। संभावितां कुटीचें बोट। तया लाजा प्राणसंकट। होय जैसें ॥ १७८ ॥
 तैसें औटहातपणें। जें शव होऊनि जिणें। उपजों उपजों मरणें। नावानावा ॥ १७९ ॥
 तियें गर्भमेदमुसें। रक्तमूत्ररसें। वोंतीव होऊनि असे। तें लाजिरवाणें ॥ १८० ॥
 हें बहु असो देहपणें। नामरूपासि येणें। नाही गा लाजिरवाणें। तयाहूनी ॥ १८१ ॥
 ऐसैसिया अवकळा। घेपे शरीराचा कंटाळा। ते लाज पै निर्मळा। निसुगा गोड ॥ १८२ ॥
 आतां सूत्रतंतु तुटलिया। चेष्टाचि ठाके सायखडिया। तैसें प्राणजयें कर्मेद्रियां। खुंटे गती ॥ १८३ ॥
 कीं मावळलिया दिनकरु। सरे किरणांचा प्रसरु। तैसा मनोजयें प्रकारु। ज्ञानेद्रियांचा ॥ १८४ ॥
 एवं मनपवननियमें। होती दाही इंद्रियें अक्षमें। तें अचापल्य वर्में। येणें होय ॥ १८५ ॥

तेजः क्षमा धृतिः शौचमद्रोहो नातिमानिता ।
 भवन्ति संपदं दैवीमभिजातस्य भारत ॥ ३ ॥

आतां ईश्वरप्राप्तीलागीं। प्रवर्ततां ज्ञानमार्गीं। धिंवसेयाचि आंगी। उणीव नोहे ॥ १८६ ॥
 वोखटें मरणाऐसें। तेंही आलें अग्निप्रवेशें। परी प्राणेश्वरोदशें। न गणीचि सती ॥ १८७ ॥
 तैसें आत्मनाथाचिया आधी। लाऊनि विषयविषाची बाधी। धांवों आवडे पाणधी। शून्याचिये ॥ १८८ ॥
 न ठाके निषेधु आड। न पडे विधीची भीड। नुपजेचि जीवीं कोड। महासिद्धीचें ॥ १८९ ॥
 ऐसें ईश्वराकडे निज। धांवे आपसया सहज। तया नांव तेज। आध्यात्मिक तें ॥ १९० ॥
 आतां सर्वही साहातिया गरिमा। गर्वा न ये तेचि क्षमा। जैसें देह वाहोनि रोमा। वाहणें नेणें ॥ १९१ ॥
 आणि मातलिया इंद्रियांचे वेग। कां प्राचीनें खवळले रोग। अथवा योगवियोग। प्रियाप्रियांचे ॥ १९२ ॥
 यया आघवियांचाचि थोरु। एके वेळे आलिया पूरु। तरी अगस्त्य कां होऊनि धीरु। उभा ठाके ॥ १९३ ॥
 आकाशीं धूमाची रेखा। उठिली बहुवा आगळिका। ते गिळी येकी झुळुका। वारा जेवीं ॥ १९४ ॥
 तैसें अधिभूताधिदैवां। अध्यात्मादि उपद्रवां। पातलेयां पांडवा। गिळुनि घाली ॥ १९५ ॥

ऐसे चित्तक्षोभाच्या अवसरीं। उचलूनि धैर्या जें चांगावें करी। धृति म्हणिपे अवधारीं। तियेतें गा ॥ १९६ ॥
 आतां निर्वाळूनि कनकें। भरिला गांगें पीयूखें। तथा कलशाचियासारिखें। शौच असें ॥ १९७ ॥
 जे आंगीं निष्काम आचारु। जीवीं विवेकु साचारु। तो सबाह्य घडला आकारु। शुचित्वाचाचि ॥ १९८ ॥
 कां फेडित पाप ताप। पोखीत तीरींचे पादप। समुद्रा जाय आप। गंगेचें जैसें ॥ १९९ ॥
 कां जगाचें आंध्य फेडितु। श्रियेचीं राउळें उघडितु। निघे जैसा भास्वतु। प्रदक्षिणे ॥ २०० ॥
 तैसीं बांधिलीं सोडिता। बुडालीं काढिता। सांकडी फेडिता। आतांचिया ॥ २०१ ॥
 किंबहुना दिवसराती। पुढिलांचें सुख उन्नति। आणित आणित स्वार्थीं। प्रवेशिजे ॥ २०२ ॥
 वांचूनि आपुलिया काजालागीं। प्राणिजाताच्या अहितभागीं। संकल्पाचीही आडवंगी। न करणें जें ॥ २०३ ॥
 पै अद्रोहत्व ऐशिया गोष्टी। ऐकसी जिया किरीटी। तें सांगितलें हें दिठी। पाहों ये तैसें ॥ २०४ ॥
 आणि गंगा शंभूचा माथां। पावोनि संकोचे जेवीं पार्था। तेवीं मान्यपणें सर्वथा। लाजणें जें ॥ २०५ ॥
 तें हें पुढत पुढती। अमानित्व जाण सुमती। मागां सांगितलेंसे किती। तेंचि तें बोलों ॥ २०६ ॥
 एवं इहीं सव्विसें। ब्रह्मसंपदा हे वसत असे। मोक्षचक्रवर्तींचें जैसें। अग्रहार होय ॥ २०७ ॥
 नाना हे संपत्ति दैवी। या गुणतीर्थांची नीच नवी। निर्विण्णसगरांची दैवी। गंगाचि आली ॥ २०८ ॥
 कीं गणकुसुमांची माळा। हे घेऊनि मुक्तिबाळा। वैराग्यनिरपेक्षाचा गळा। गिंवसीत असे ॥ २०९ ॥
 कीं सव्विसें गुणज्योती। इहीं उजळूनि आरती। गीता आत्मया निजपती। नीरांजना आली ॥ २१० ॥
 उगळितें निर्मळें। गुण इयेंचि मुक्ताफळें। दैवी शुक्तिकळें। गीतार्णवींची ॥ २११ ॥
 काय बहु वानूं ऐसी। अभिव्यक्ती ये अपैसी। केलें दैवी गुणराशी। संपत्तिरूप ॥ २१२ ॥
 आतां दुःखाची आंतुवट वेली। दोषकाट्यांची जरी भरली। तरी निजाभिधानी घाली। आसुरी ते ॥ २१३ ॥
 पै त्याज्य त्यजावयालागीं। जाणावी जरी अनुपयोगी। तरी ऐका ते चांगी। श्रोत्रशक्ती ॥ २१४ ॥
 तरी नरकव्यथा थोरी। आणावया दोषींघोरीं। मेळु केला ते आसुरी। संपत्ति हे ॥ २१५ ॥
 नाना विषवर्गु एकवटु। तथा नांव जैसा बासटु। आसुरी संपत्ती हा खोटु। दोषांचा तैसा ॥ २१६ ॥

दम्भो दर्पोऽभिमानश्च क्रोधः पारुष्यमेव च ।
 अज्ञानं चाभिजातस्य पार्थ संपदमासुरीम् ॥ ४ ॥

तरी तथाचि असुरां। दोषांमार्जीं जया वीरा। वाडपणाचा डांगोरा। तो दंभु ऐसा ॥ २१७ ॥
 जैसी आपुली जननी। नग्न दाविलिया जनीं। ते तीर्थचि परी पतनीं। कारण होय ॥ २१८ ॥
 कां विद्या गुरुपदिष्टा। बोभाइलिया चोहटां। तरी इष्टदा परी अनिष्टा। हेतु होती ॥ २१९ ॥
 पै आंगें बुडतां महापूरीं। जे वेगें काढी पैलतीरीं। ते नांवचि बांधिलिया शिरीं। बुडवी जैसी ॥ २२० ॥
 कारण जें जीविता। तें वानिलें जरी सेवितां। तरी अन्नचि पंडुसुता। होय विष ॥ २२१ ॥
 तैसा दृष्टादृष्टाचा सखा। धर्मु जाला तो फोकारिजे देखा। तरी तारिता तोचि दोखा-। लागीं होय ॥ २२२ ॥
 म्हणौनि वाचेचा चौबारा। घातलिया धर्माचा पसारा। धर्मुचि तो अधर्मु होय वीरा। तो दंभु जाणे ॥ २२३ ॥
 आतां मूर्खाचिये जिभे। अक्षरांचा आंबुखा सुभे। आणि तो ब्रह्मसभे। न रिझे जैसा ॥ २२४ ॥
 कां मादुरी लोकांचा घोडा। गजपतिही मानी थोडा। कां कांटियेवरिल्या सरडा। स्वर्गुही नीच ॥ २२५ ॥
 तृणाचेनि इंधनें। आगी धावे गगनें। थिल्लरबळें मीनें। न गणिजे सिंधु ॥ २२६ ॥
 तैसा माजे स्त्रिया धनें। विद्या स्तुती बहुतें मानें। एके दिवसींचेनि परात्रे। अल्पकु जैसा ॥ २२७ ॥

अभ्रच्छ्रायेचिया जोडी । निदैवु घर मोडी । मृगांबु देखोनि फोडी । पणियाडें मूर्ख ॥ २२८ ॥
 किंबहुना ऐसैसैं । उतणें जें संपत्तिमिसैं । तो दर्पु गा अनारिसैं । न बोलें घेई ॥ २२९ ॥
 आणि जगा वेदीं विश्वासु । आणि विश्वासीं पूज्य ईशु । जगीं एक तेजसु । सूर्युचि हा ॥ २३० ॥
 जगस्पृहे आस्पद । एक सार्वभौमपद । न मरणें निर्विवाद । जगा पढियें ॥ २३१ ॥
 म्हणौनि जग उत्साहें । यातें वानूं जाये । कीं तें आइकोनि मत्सरु वाहे । फुगों लागे ॥ २३२ ॥
 म्हणे ईश्वरातें खायें । तया वेदा विष सूयें । गौरवामाजीं त्राये । भंगीत असे ॥ २३३ ॥
 पतंगा नावडे ज्योती । खद्योता भानूची खंती । टिटिभेनें आपांपती । वैरी केला ॥ २३४ ॥
 तैसा अभिमानाचेनि मोहें । ईश्वराचेंही नाम न साहे । बापातें म्हणे मज हे । सवती जाली ॥ २३५ ॥
 ऐसा मान्यतेचा पुष्टगंडु । तो अभिमानी परमलंडु । रौरवाचा रूढु । मार्गुचि पै ॥ २३६ ॥
 आणि पुढिलांचें सुख । देखण्याचें होय मिख । चढे क्रोधाग्नीचें विख । मनोवृत्ती ॥ २३७ ॥
 शीतळाचिये भेटी । तातला तेलीं आगी उठी । चंद्रु देखोनि जळे पोटीं । कोल्हा जैसा ॥ २३८ ॥
 विश्वाचें आयुष्य जेणें उजळे । तो सूर्यु उदैला देखोनि सवळे । पापिया फुटती डोळे । डुडुळाचे ॥ २३९ ॥
 जगाची सुखपहांट । चोरां मरणाहूनि निकृष्ट । दुधाचें काळकूट । होय व्याळीं ॥ २४० ॥
 अगाधें समुद्रजळें । प्राशितां अधिक जळे । वडवाग्नी न मिळे । शांति कहीं ॥ २४१ ॥
 तैसा विद्याविनोदविभवं । देखे पुढिलांचीं दैवं । तंव तंव रोषु दुणावे । क्रोधु तो जाण ॥ २४२ ॥
 आणि मन सर्पाची कुटी । डोळे नाराचांची सुटी । बोलणें ते वृष्टी । इंगळांची ॥ २४३ ॥
 येर जें क्रियाजात । तें तिख्याचें कर्वत । ऐसैं सबाह्य खसासित । जयाचें गा ॥ २४४ ॥
 तो मनुष्यांत अधमु जाण । पारुष्याचें अवतरण । आतां आइक खूण । अज्ञानाची ॥ २४५ ॥
 तरी शीतोष्णस्पर्शा । निवाडु नेणें पाषाणु जैसा । कां रात्री आणि दिवसा । जात्यंधु तो ॥ २४६ ॥
 आगी उठिला आरोगणें । जैसा खाद्याखाद्य न म्हणे । कां परिसा पाडु नेणें । सोनया लोहा ॥ २४७ ॥
 नातरी नानारसीं । रिघोनि दवीं जैसी । परी रसस्वादासी । चाखों नेणें ॥ २४८ ॥
 कां वारा जैसा पारखी । नव्हेचि गा मार्गामार्गविखीं । तैसे कृत्याकृत्यविवेकीं । अंधपण जें ॥ २४९ ॥
 हें चोख हें मैळ । ऐसैं नेणोनियां बाळ । देखे तें केवळ । मुखीचि घाली ॥ २५० ॥
 तैसैं पापपुण्याचें खिचटें । करोनि खातां बुद्धिचेष्टे । कडु मधुर न वाटे । ऐसी जे दशा ॥ २५१ ॥
 तिये नाम अज्ञान । या बोला नाहीं आन । एवं साही दोषांचें चिन्ह । सांगितलें ॥ २५२ ॥
 इहींच साही दोषांगीं । हे आसुरी संपत्ति दाटुगी । जैसैं थोर विषय सुभगे अंगीं । अंग सानें ॥ २५३ ॥
 कां तिघा वन्हींच्या पांती । पाहतां थोडे ठाय गमती । परी विश्वही प्राणाहुती । करूं न पुरे ॥ २५४ ॥
 धातयाही गेलिया शरण । त्रिदोषीं न चुके मरण । तया तिहींची दुणी जाण । साही दोष हे ॥ २५५ ॥
 इहीं साही दोषीं संपूर्णीं । जाली इयेचि उभारणी । म्हणौनि आसुरी उणी । संपदा नव्हे ॥ २५६ ॥
 परी क्रूरग्रहांची जैसी । मांदी मिळे एकेचि राशी । कां येती निंदकापासीं । अशेष पापें ॥ २५७ ॥
 मरणाराचें आंग । पडिघाती अवघेचि रोग । कां कुमुहूर्तीं दुर्योग । एकवटती ॥ २५८ ॥
 विश्वासला आतुडवीजे चोरा । शिणला सुइजे महापुरा । तैसैं दोषीं इहीं नरा । अनिष्ट कीजे ॥ २५९ ॥
 कां आयुष्य जातिये वेळे । शेळिये सातवेउळी मिळे । तैसे साही दोष सगळे । जोडती तया ॥ २६० ॥
 मोक्षमार्गाकडे । जें यांचा आंबुखा पडे । तें न निघे म्हणौनि बुडे । संसारीं तो ॥ २६१ ॥
 अधमां योनींच्या पाउटीं । उतरत जो किरिटी । स्थावरांही तळवटीं । बैसणें घे ॥ २६२ ॥
 हें असो तयाच्या ठायीं । मिळोनि साही दोषीं इहीं । आसुरी संपत्ति पाहीं । वाढविजे ॥ २६३ ॥

ऐसिया या दोनी । संपदा प्रसिद्धा जनीं । सांगितलिया चिन्हीं । वेगळाल्या ॥ २६४ ॥

दैवी संपद्धिमोक्षाय निबन्धायासुरी मता ।
मा शुचः संपदं दैवीमभिजातोऽसि पाण्डव ॥ ५ ॥

इया दोन्हींमाजीं पहिली । दैवी जे म्हणितली । ते मोक्षसूर्ये पाहली । उखाचि जाण ॥ २६५ ॥
येरी जे दुसरी । संपत्ति कां आसुरी । ते मोहलोहाची खरी । सांखळी जीवां ॥ २६६ ॥
परी हें आइकोनि झणें । भय घेसी हो मनें । काय रात्रीचा दिनें । धाकु धरिजे ॥ २६७ ॥
हे आसुरी संपत्ति तया । बंधालागीं धनंजया । जो साही दोषां ययां । आश्रयो होय ॥ २६८ ॥
तूं तंव पांडवा । सांगितलेया दैवा । गुणनिधी बरवा । जन्मलासी ॥ २६९ ॥
म्हणौनि पार्था तूं या । दैवी संपत्ती स्वामिया । होऊनि यावें उवाया । कैवल्याचिया ॥ २७० ॥

द्वौ भूतसर्गौ लोकेऽस्मिन् दैव आसुर एव च ।
दैवो विस्तरशः प्रोक्त आसुरं पार्थ मे श्रुणु ॥ ६ ॥

आणि दैवां आसुरां । संपत्तिवंतां नरां । अनादिसिद्ध उजगरा । राहाटीचा आहे ॥ २७१ ॥
जैसें रात्रीच्या अवसरीं । व्यापारिजे निशाचरीं । दिवसा सुव्यवहारीं । मनुष्यादिकीं ॥ २७२ ॥
तैसिया आपुलालिया राहाटीं । वर्तती दोन्ही सृष्टी । दैवी आणि किरीटी । आसुरी येथ ॥ २७३ ॥
तेवींचि विस्तारूनि दैवी । ज्ञानकथनादि प्रस्तावीं । मागील ग्रंथी बरवी । सांगितली ॥ २७४ ॥
आतां आसुरी जे सृष्टी । तेथिंची उपलऊं गोठी । अवधानाची दिठी । दे पां निकी ॥ २७५ ॥
तरी वाद्येवीण नादु । नेदी कवणाही सादु । कां अपुष्पीं मकरंदु । न लभे जैसा ॥ २७६ ॥
तैसी प्रकृति हे आसुर । एकली नोहे गोचर । जंव एकाधें शरीर । माल्हातीना ॥ २७७ ॥
मग आविष्कारला लांकुडें । पावकु जैसा जोडे । तैसी प्राणिदेहीं सांपडे । आटोपली हे ॥ २७८ ॥
ते वेळीं जे वाढी ऊंसा । तेचि आंतुला रसा । देहाकारु होय तैसा । प्राण्यांचा ॥ २७९ ॥
आतां तयाचि प्राण्यां । रूप करूं धनंजया । घडले जे आसुरीया । दोषवृंदीं ॥ २८० ॥

प्रवृत्तिं च निवृत्तिं च जना न विदुरासुराः ।
न शौचं नापि चाचारो न सत्यं तेषु विद्यते ॥ ७ ॥

तरी पुण्यालागीं प्रवृत्ती । कां पापाविषयीं निवृत्ती । या जाणणेयाची राती । तयांचें मन ॥ २८१ ॥
निगणेया आणि प्रवेशा । चित्त नेदीतु आवेशा । कोशकिटु जैसा । जाचिन्नला पै ॥ २८२ ॥
कां दिधलें मागुती येईल । कीं न ये हें पुढील । न पाहातां दे भांडवल । मूर्ख चोरां ॥ २८३ ॥
तैसिया प्रवृत्ति निवृत्ति दोनी । नेणजती आसुरीं जनीं । आणि शौच ते स्वप्नीं । देखती ना ते ॥ २८४ ॥
काळिमा सांडील कोळसा । वरी चोखी होईल वायसा । राक्षसही मांसा । विटों शके ॥ २८५ ॥
परी आसुरां प्राण्यां । शौच नाही धनंजया । पवित्रत्व जेवीं भांडिया । मद्याचिया ॥ २८६ ॥
वाढविती विधीची आस । कां पाहाती वडिलांची वास । आचाराची भाष । नेणतीचि ते ॥ २८७ ॥

जैसें चरणें शेळियेचें । कां धावणें वारियाचें । जाळणें आगीचें । भलतेउतें ॥ २८८ ॥
 तैसें पुढां सूनि स्वैर । आचरती ते गा आसुर । सत्येंसि कीर वैर । सदाचि तयां ॥ २८९ ॥
 जरी नांगिया आपुलिया । विंचू करी गुदगुलिया । तरी साचा बोली बोलिया । बोलती ते ॥ २९० ॥
 आपानाचेनि तोंडें । जरी सुगंधा येणें घडे । तरी सत्य तयां जोडे । आसुरांतें ॥ २९१ ॥
 ऐसें ते न करितां कांहीं । आंगेंचि वोखटे पाहीं । आतां बोलती ते नवाई । सांगिजैल ॥ २९२ ॥
 एन्हवीं करेयाच्या ठायीं चांग । तें तयासि कैचें नीट आंग । तैसा आसुरांचा प्रसंग । प्रसंगें परीस ॥ २९३ ॥
 उधवणीचें जेवीं तोंड । उभळी धुंवाचे उभड । हें जाणिजे तेवीं उघड । सांगों ते बोल ॥ २९४ ॥

असत्यमप्रतिष्ठं ते जगदाहुरनीश्वरम् ।
 अपरस्परसंभूतं किमन्यत् कामहैतुकम् ॥ ८ ॥

तरी विश्व हा अनादि ठावो । येथ नियंता ईश्वररावो । चावडिये न्यावो अन्यावो । निवडी वेदु ॥ २९५ ॥
 वेदीं अन्यायीं पडे । तो निरयभोगें दंडे । सन्यायी तो सुरवाडें । स्वर्गीं जिजे ॥ २९६ ॥
 ऐसी हे विश्वव्यवस्था । अनादि जे पार्था । इयेतें म्हणती ते वृथा । अवघेचि हें ॥ २९७ ॥
 यज्ञमूढ ठकिले यागीं । देवपिसें प्रतिमालिंगीं । नागविले भगवे योगी । समाधिभ्रमें ॥ २९८ ॥
 येथ आपुलेनि बळें । भोगिजे जें जें वेंटाळें । हें वांचोनि वेगळें । पुण्य आहे ? ॥ २९९ ॥
 ना अशक्तपणें आंगिकें । वेगळवेंटाळीं न टकें । ऐसा गादिजेवीण विषयसुखें । तेंचि पाप ॥ ३०० ॥
 प्राण घेपती संपन्नांचे । ते पाप जरी साचें । तरी सर्वस्व हाता ये तयांचें । हें पुण्यफळ कीं ? ॥ ३०१ ॥
 बळी अबळातें खाय । हेंचि बाधित जरी होय । तरी मासयां कां न होय । निसंतान ? ॥ ३०२ ॥
 आणि कुळें शोधूनि दोन्ही । कुमारेचि शुभलग्नीं । मेळवीजती प्रजासाधनीं । हेतु जरी ॥ ३०३ ॥
 तरी पशुपक्षादि जाती । जया मिती नाहीं संतती । तयां कोणें प्रतिपत्तीं । विवाह केले ? ॥ ३०४ ॥
 चोरियेचें धन आलें । तरी तें कोणासि विष जालें ? । वालभें परद्वार केलें । कोडी कोणी होय ? ॥ ३०५ ॥
 म्हणौनि देवो गोसांवी । तो धर्माधर्म भोगवी । आणि परत्राच्या गांवीं । करी तो भोगी ॥ ३०६ ॥
 परी परत्र ना देवो । न दिसे म्हणौनि तें वावो । आणि कर्ता निमे मा ठावो । भोग्यासि कवणु ? ॥ ३०७ ॥
 येथ उर्वशिया इंद्र सुखी । जैसा कां स्वर्गलोकीं । तैसाचि कृमिही नरकीं । लोळतु श्लाघे ॥ ३०८ ॥
 म्हणौनि नरक स्वर्गुं । नव्हे पापपुण्यभागु । जे दोहीं ठायीं सुखभोगु । कामाचाचि तो ॥ ३०९ ॥
 याकारणें कामें । स्त्रीपुरुषयुगमें । मिळती तेथ जन्मे । आघवें जग ॥ ३१० ॥
 आणि जें जें अभिलाषें । स्वार्थालागीं हें पोषे । पाठीं परस्परद्वेषें । कामचि नाशी ॥ ३११ ॥
 एवं कामावांचूनि कांहीं । जगा मूळचि आन नाहीं । ऐसें बोलती पाहीं । आसुर गा ते ॥ ३१२ ॥
 आतां असो हें किडाळ । बोली न करूं पघळ । सांगतांचि सफोल । होतसे वाचा ॥ ३१३ ॥

एतां दृष्टिमवष्टभ्य नष्टात्मानोऽल्पबुद्धयः ।
 प्रभवन्त्युग्रकर्माणः क्षयाय जगतोऽहिताः ॥ ९ ॥

आणि ईश्वराचिया खंती । नुसधियाचि करिती चांथी । हेंही नाहीं चित्तीं । निश्चयो एकु ॥ ३१४ ॥
 किंबहुना उघड । आंगी लाऊनियां पाखांड । नास्तिकपणाचें हाड । रोविलें जीवीं ॥ ३१५ ॥

ते वेळीं स्वर्गालागीं आदरु । कां नरकाचा अडदरु । या वासनांचा अंकुरु । जळोनि गेला ॥ ३१६ ॥
मग केवळ ये देहखोडां । अमेध्योदकाचा बुडबुडा । विषयपंकीं सुहाडा । बुडाले गा ॥ ३१७ ॥
जें आटावें होती जळचर । तें डोहीं मिळतीं ढीवर । कां पडावें होय शरीर । तें रोगा उदयो ॥ ३१८ ॥
उदैजणें केतूचें जैसें । विश्वा अनिष्टोद्देशे । जन्मती ते तैसे । लोकां आटूं ॥ ३१९ ॥
विरूढलिया अशुभ । फुटती तें ते कोभ । पापाचे कीर्तिस्तंभ । चालते ते ॥ ३२० ॥
आणि मागांपुढां जाळणें । वांचूनि आगी कांहीं नेणें । तैसें विरुद्धचि एक करणें । भलतेयां ॥ ३२१ ॥
परी तेंचि गा करणें । आदरिती संभ्रमें जेणें । तो आइक पार्था म्हणे । श्रीनिवासु ॥ ३२२ ॥

काममाश्रित्य दुष्पूरं दम्भमानमदान्विताः ।
मोहाद् गृहीत्वाऽसद्ग्रहान्प्रवर्तन्तेऽशुचिब्रताः ॥ १० ॥

तरी जाळ पाणियें न भरे । आगी इंधन न पुरे । तयां दुर्भरांचिये धुरे । भुकाळु जो ॥ ३२३ ॥
तया कामाचा वोलावा । जीवीं धरुनिया पांडवा । दंभमानाचा मेळावा । मेळविती ॥ ३२४ ॥
मातलिया कुंजरा । आगळी जाली मदिरा । तैसा मदाचा ताठा तंव जरा । चढतां आंगीं ॥ ३२५ ॥
आणि आग्रहा तोचि ठावो । वरी मौढ्याऐसा सावावो । मग काय वानूं निर्वाहो । निश्चयाचा ॥ ३२६ ॥
जिहीं परोपतापु घडे । परावा जीवु रगडे । तिहीं कर्मीं होऊनि गाढे । जन्मवृत्ती ॥ ३२७ ॥
मग आपुलें केलें फोकारिती । आणि जगातें धिक्कारिती । दाहीं दिशीं पसरिती । स्पृहाजाळ ॥ ३२८ ॥
ऐसेनि गा आटोपें । थोरियें आणती पापें । धर्मधेनु खुरपें । सुटलें जैसें ॥ ३२९ ॥

चिन्तामपरिमेयां च प्रलयान्तामुपाश्रिताः ।
कामोपभोगपरमा एतावदिति निश्चिताः ॥ ११ ॥

याचि एका आयती । तयाचिया कर्मप्रवृत्ती । आणि जिणियाही परौती । वाहती चिंता ॥ ३३० ॥
पाताळाहूनि निम्न । जियेचिये उंचीये सानें गगन । जें पाहातां त्रिभुवन । अणुही नोहे ॥ ३३१ ॥
ते योगपटाची मवणी । जीवीं अनियम चिंतवणी । जे सांडूं नेणें मरणीं । वल्लभा जैसी ॥ ३३२ ॥
तैसी चिंता अपार । वाढविती निरंतर । जीवीं सूनि असार । विषयादिक ॥ ३३३ ॥
स्त्रिया गाडलें आइकावें । स्त्रीरूप डोळां देखावें । सर्वेद्रियें आलिंगावें । स्त्रियेतेचि ॥ ३३४ ॥
कुरवंडी कीजे अमृतें । ऐसें सुख स्त्रियेपरौतें । नाहीचि म्हणौनि चित्तें । निश्चयो केला ॥ ३३५ ॥
मग तयाचि स्त्रीभोगा- । लागीं पाताळ स्वर्गा । धांवती दिग्विभागा । परौतेही ॥ ३३६ ॥

आशापाशशतैर्बद्धाः कामक्रोधपरयाणाः ।
ईहन्ते कामभोगार्थमन्यायेनार्थसञ्चयान् ॥ १२ ॥

आमिषकवळु थोरी आशा । न विचारितां गिळी मासा । तैसें कीजे विषयाशा । तयांसि गा ॥ ३३७ ॥
वांच्छित तंव न पवती । मग कोरडियेचि आशेची संतती । वाढऊं वाढऊं होती । कोशकिडे ॥ ३३८ ॥
आणि पसरिला अभिलाषु । अपूर्णु होय तोचि द्वेषु । एवं कामक्रोधांहूनि अधिकु । पुरुषार्थु नाही ॥ ३३९ ॥

दिहा खोलणें रात्री जागोवा । ठाणांतरीयां जैसा पांडवा । अहोरात्रीही विसांवा । भेटेचिना ॥ ३४० ॥
 तैसें उंचौनि लोटिलें कामें । नेहटती क्रोधाचिये ढेमे । तरी रागेद्वेष प्रेमें । न माती केंही ॥ ३४१ ॥
 तेवींचि जीवींचिया हांवा । विषयवासनांचा मेळावा । केला तरी भोगावा । अर्थे की ना ? ॥ ३४२ ॥
 म्हणौनि भोगावयाजोगा । पुरता अर्थु पै गा । आणावया जगा । झोंबती सैरा ॥ ३४३ ॥
 एकातें साधूनि मारिती । एकाचि सर्वस्वें हरिती । एकालागीं उभारिती । अपाययंत्रें ॥ ३४४ ॥
 पाशिकें पोती वागुरा । सुणीं ससाणें चिकाटी खोंचारा । घेऊनि निघती डोंगरा । पारधी जैसें ॥ ३४५ ॥
 ते पोसावया पोट । मारूनि प्राणियांचे संघाट । आणिती ऐसें निकृष्ट । तेंही करिती ॥ ३४६ ॥
 परप्राणघातें । मेळविती वितें । मिळाल्या चितें । तोषणें कैसें ॥ ३४७ ॥

इदमद्य मया लब्धमिमं प्राप्स्ये मनोरथम् ।
 इदमस्तीदमपि मे भविष्यति पुनर्धनम् ॥ १३ ॥

म्हणे आजि मियां । संपत्ति बहुतेकांचिया । आपुल्या हातीं केलिया । धन्यु ना मी ? ॥ ३४८ ॥
 ऐसा श्लाघो जंव जाये । तंव मन आणीकही वाहे । सर्वेचि म्हणे पाहे । आणिकांचेही आणूं ॥ ३४९ ॥
 हें जेतुलें असे जोडिलें । तयाचेनि भांडवलें । लाभा घेईन उरलें । चराचर हें ॥ ३५० ॥
 ऐसेनि धना विश्वाचिया । मीचि होईन स्वामिया । मग दिठी पडे तया । उरों नेदी ॥ ३५१ ॥

असौ मया हतः शत्रुर्हनिष्ये चापरानपि ।
 ईश्वरोऽहमहं भोगी सिद्धोऽहं बलवान् सुखी ॥ १४ ॥

हे मारिले वैरी थोडे । आणीकही साधीन गाढे । मग नादेन पवाडें । येकलाचि मी ॥ ३५२ ॥
 मग माझी होतील कामारीं । तियेवांचूनि येरें मारीं । किंबहुना चराचरीं । ईश्वरु तो मी ॥ ३५३ ॥
 मी भोगभूमीचा रावो । आजि सर्वसुखासी ठावो । म्हणौनि इंदुही वावो । मातें पाहुनि ॥ ३५४ ॥
 मी मनें वाचा देहें । करीं ते कैसें नोहे । कें मजवांचूनि आहे । आज्ञासिद्ध आन ? ॥ ३५५ ॥
 तंवचि बळिया काळु । जंव न दिसें मी अतुर्बळु । सुखाचा कीर निखिळु । रासिवा मीचि ॥ ३५६ ॥

आद्योऽभिजनवानस्मि कोऽन्योऽस्ति सदृशो मया ।
 यक्ष्ये दास्यामि मोदिष्य इत्यज्ञानविमोहिताः ॥ १५ ॥

कुबेरु आथिला होये । परी तो नेणें माझी सोये । संपत्ती मजसम नव्हे । श्रीनाथाही ॥ ३५७ ॥
 माझिया कुळाचा उजाळू । कां जातिगोतांचा मेळू । पाहतां ब्रह्माही हळू । उणाचि दिसे ॥ ३५८ ॥
 म्हणौनि मिरविती नांवें । वायां ईश्वरादि आघवे । नाहीं मजसीं सरी पावे । ऐसें कोणही ॥ ३५९ ॥
 आतां लोपला अभिचारु । तया करीन मी जीर्णोद्धारु । प्रतिष्ठीन परमारु । यागवरी ॥ ३६० ॥
 मातें गाती वानिती । नटनाचें रिझविती । तयां देईन मागती । ते ते वस्तु ॥ ३६१ ॥
 माजिरा अन्नपानीं । प्रमदांच्या आलिंगनीं । मी होईन त्रिभुवनीं । आनंदाकारु ॥ ३६२ ॥
 काय बहु सांगों ऐसें । ते आसुरीप्रकृती पिसें । तुरंबिती असोसें । गगनौळें तियें ॥ ३६३ ॥

अनेकचित्तविभ्रान्ता मोहजालसमावृताः ।
प्रसक्ताः कामभोगेषु पतन्ति नरकेऽशुचौ ॥ १६ ॥

ज्वराचेनि आटोपें । रोगी भलतैसैं जल्पे । चावळती संकल्पें । जाण ते तैसैं ॥ ३६४ ॥
अज्ञान आतुले धुळी । म्हणौनि आशा वाहटुळी । भोवंडीजती अंतराळीं । मनोरथांच्या ॥ ३६५ ॥
अनियम आषाढ मेघ । कां समुद्रोर्मी अभंग । तैसे कामिती अनेग । अखंड काम ॥ ३६६ ॥
मग पै कामनाचि तया । जीवीं जाल्या वेलरिया । वोरपिली कांटिया । कमळें जैसीं ॥ ३६७ ॥
कां पाषाणाचिया माथां । हांडी फुटली पार्था । जीवीं तैसैं सर्वथा । कुटके जाले ॥ ३६८ ॥
तेव्हां चढतिये रजनी । तमाची होय पुरवणी । तैसा मोहो अंतःकरणीं । वाढोंचि लागे ॥ ३६९ ॥
आणि वाढे जंव जंव मोहो । तंव तंव विषयीं रोहो । विषय तेथ ठावो । पातकासी ॥ ३७० ॥
पापें आपलेनि थावें । जंव करिती मेळावे । तंव जितांचि आघवे । येती नरकां ॥ ३७१ ॥
म्हणौनि गा सुमती । जे कुमनोरथां पाळिती । ते आसुर येती वस्ती । तया ठाया ॥ ३७२ ॥
जेथ असिपत्रतरुवर । खदिरांगाराचे डोंगर । तातला तेलीं सागर । उतताती ॥ ३७३ ॥
जेथ यातनांची श्रेणी । हे नित्य नवी यमजाचणी । पडती तिये दारुणीं । नरकलोकीं ॥ ३७४ ॥
ऐसे नरकाचिये शेले । भागीं जे जे जन्मले । तेही देखों भुलले । यजिती यागीं ॥ ३७५ ॥
एव्हवीं यागादिक क्रिया । आहाण तेचि धनजया । परी विफळती आचरोनियां । नाटकी जैसी ॥ ३७६ ॥
वल्लभाचिया उजरिया । आपणयाप्रति कुस्त्रिया । जोडोनि तोषिती जैसियां । अहेवपणें ॥ ३७७ ॥

आत्मसंभाविताः स्तब्धा धनमानमदान्विताः ।
यजन्ते नामयज्ञैस्ते दम्भेनाविधिपूर्वकम् ॥ १७ ॥

तैसैं आपणयां आपण । मानितां महंतपण । फुगती असाधारण । गर्वें तेणें ॥ ३७८ ॥
मग लवों नेणती कैसे । आटिवा लोहाचे खांब जैसे । कां उधवले आकाशें । शिळाराशी ॥ ३७९ ॥
तैसैं आपुलिये बरवे । आपणचि रिझतां जीवें । तृणाहीहूनि आघवें । मानिती नीच ॥ ३८० ॥
वरी धनाचिया मदिरा । माजूनि धनुर्धरा । कृत्याकृत्यविचारा । सवतें केलें ॥ ३८१ ॥
जया आंगीं आयती ऐसी । तेथ यज्ञाची गोठी कायसी । तरी काय काय पिसीं । न करिती गा ? ॥ ३८२ ॥
म्हणौनि कोणे एके वेळे । मौढ्यमद्याचेनि बळें । यागाचींही टवाळें । आदरिती ॥ ३८३ ॥
ना कुंड मंडप वेदी । ना उचित साधनसमृद्धी । आणि तयांसी तंव विधी । द्वंद्वचि सदा ॥ ३८४ ॥
देवां ब्राह्मणांचेनि नावें । आडवारेनहि नोहावें । ऐसैं आथी तेथ यावें । लागे कवणा ? ॥ ३८५ ॥
पै वासरुवाचा भोकसा । गाईपुढें ठेवूनि जैसा । उगाणा घेती क्षीररसा । बुद्धिवंत ॥ ३८६ ॥
तैसैं यागाचेनि नावें । जग वाऊनि हावें । नागविती आघवें । अहेरावारी ॥ ३८७ ॥
ऐशा कांहीं आपुलिया । होमिती जे उजरिया । तेणें कामिती प्राणिया । सर्वनाशु ॥ ३८८ ॥

अहङ्कारं बलं दर्पं कामं क्रोधम् च संश्रिताः ।

मामात्मपरदेहेषु प्रद्विषन्तोऽभ्यसूयकाः ॥ १८ ॥

मग पुढां भेरी निशाण । लाउनी ते दीक्षितपण । जर्गी फोकारिती आण । वावो वावो ॥ ३८९ ॥
तेव्हां महत्त्वे तेंगे अधमा । गर्वा चढे महिमा । जैसे लेवे दिधले तमा । काजळाचे ॥ ३९० ॥
तैसें मौढ्य घणावे । औद्धत्य उंचावे । अहंकारु दुणावे । अविवेकुही ॥ ३९१ ॥
मग दुजयाची भाष । नुरवावया निःशेष । बळीयेपणा अधिक । होय बळ ॥ ३९२ ॥
ऐसा अहंकार बळा । जालिया एकवळा । दर्पसागरु मर्यादवेळा । सांडूनि उते ॥ ३९३ ॥
मग वोसंडिलेनि दर्पे । कामाही पित्त कुरुपे । तया धर्गी सैघ पळिपे । क्रोधाग्नि तो ॥ ३९४ ॥
तेथ उन्हाळा आगी खरमरा । तेलातुपाचिया कोठारा । लागला आणि वारा । सुटला जैसा ॥ ३९५ ॥
तैसा अहंकारु बळा आला । दर्पु कामक्रोधी गूढला । या दोहींचा मेळु जाला । जयांच्या ठायी ॥ ३९६ ॥
ते आपुलिया सवेशा । मग कोणी कोणी हिंसा । या प्राणियांते वीरेशा । न साधती गा ? ॥ ३९७ ॥
पहिलें तंव धनुर्धरा । आपुलिया मांसरुधिरा । वेंचु करिती अभिचारा- । लागोनियां ॥ ३९८ ॥
तेथ जाळिती जियें देहें । यामार्जी जो मी आहे । तया आत्मया मज घाये । वाजती ते ॥ ३९९ ॥
आणि अभिचारकीं तिहीं । उपद्रविजे जेतुलें काहीं । तेथ चैतन्य मी पाहीं । सीणु पावे ॥ ४०० ॥
आणि अभिचारावेगळें । विपायें जे अवगळें । तया टाकिती इटाळें । पैशून्याचीं ॥ ४०१ ॥
सती आणि सत्पुरुख । दानशीळ याज्ञिक । तपस्वी अलौकिक । संन्यासी जे ॥ ४०२ ॥
कां भक्त हन महात्मे । इयें माझी निजाचीं धामें । निर्वाळलीं होमधमें । श्रौतादिकीं ॥ ४०३ ॥
तयां द्वेषाचेनि काळकूटें । बासटोनि तिखटें । कुबोलांचीं सदटें । सूति कांडें ॥ ४०४ ॥

तानहं द्विषतः क्रूरान् संसारेषु नराधमान् ।
क्षिपाम्यजस्रमशुभानासुरीष्वेव योनिषु ॥ १९ ॥

ऐसे आघवाचि परी । प्रवर्तले माझ्या वैरी । तयां पापियां जें मी करीं । तें आडक पां ॥ ४०५ ॥
तरी मनुष्यदेहाचा तागा । घेऊनि रुसती जे जगा । ते पदवी हिरोनि पै गा । ऐसे ठेवीं ॥ ४०६ ॥
जे क्लेशगांवींचा उकरडा । भवपुरींचा पानवडा । ते तमोयोनि तयां मूढां । वृत्तीचि दें ॥ ४०७ ॥
मग आहाराचेनि नावें । तृणही जेथ नुगवे । ते व्याघ्र वृश्चिक आडवे । तैसिये करीं ॥ ४०८ ॥
तेथ क्षुधादुःखें बहुतें । तोडूनि खाती आपणयातें । मरमरो मागुतें । होतचि असती ॥ ४०९ ॥
कां आपुला गरळजाळीं । जळिती आंगाची पेंदळी । ते सर्पचि करीं बिळीं । निरुंधला ॥ ४१० ॥
परी घेतला श्वासु घापे । येतुलेनही मापें । विसांवा तयां नाटोपे । दुर्जनांसी ॥ ४११ ॥
ऐसेनि कल्पांचिया कोडी । गणितांही संख्या थोडी । तेतुला वेळु न काढी । क्लेशौनि तयां ॥ ४१२ ॥
तरी तयांसी जेथ जाणें । तेथिचें हें पहिलें पेणें । तें पावोनि येरें दारुणें । न होती दुःखें ॥ ४१३ ॥

आसुरीं योनिमापन्ना मूढा जन्मनि जन्मनि ।
मामप्राप्यैव कौन्तेय ततो यान्त्यधमां गतिम् ॥ २० ॥

हा ठायवरी । संपत्ति ते आसुरी । अधोगती अवधारी । जोडिली तिहीं ॥ ४१४ ॥

पाठीं व्याघ्रादि तामसा । योनी तो अळुमाळु ऐसा । देहाधाराचा उसासा । आथी जोही ॥ ४१५ ॥
तोही मी वोल्हावा हिरे । मग तमचि होती एकसरे । जेथे गेलें आंधारें । काळवंडैजे ॥ ४१६ ॥
जयांची पापा चिळसी । नरक घेती विवसी । शीण जाय मूर्च्छी । सिणें जेणें ॥ ४१७ ॥
मळु जेणें मैळे । तापु जेणें पोळे । जयाचेनि नावें सळे । महाभय ॥ ४१८ ॥
पापा जयाचा कंटाळा । उपजे अमंगळ अमंगळा । विटाळुही विटाळा । बिहे जया ॥ ४१९ ॥
ऐसें विश्वाचेया वोखटेया । अधम जे धनजया । तें ते होती भोगूनियां । तामसा योनी ॥ ४२० ॥
अहा सांगतां वाचा रडे । आठवितां मन खिरडे । कटारे मूर्खीं केवढे । जोडिले निरय ॥ ४२१ ॥
कायिसया ते आसुर । संपत्ति पोषिती वाउर । जिया दिधलें घोर । पतन ऐसें ॥ ४२२ ॥
म्हणौनि तुवां धनुर्धरा । नोहावें गा तिया मोहरा । जेउता वासु आसुरा । संपत्तिवंता ॥ ४२३ ॥
आणि दंभादि दोष साही । हे संपूर्ण जयांच्या ठायीं । ते त्यजावे हें काई । म्हणों कीर ? ॥ ४२४ ॥

त्रिविधं नरकस्येदं द्वारं नाशनमात्मनः ।

कामः क्रोधस्तथा लोभस्तस्मादेतत् त्रयं त्यजेत् ॥ २१ ॥

परी काम क्रोध लोभ । या तिहींचेंही थोब । थावे तेथें अशुभ । पिकलें जाण ॥ ४२५ ॥
सर्व दुःखां आपुलिया । दर्शना धनजया । पाढाऊ हे भलतया । दिधलें आहाती ॥ ४२६ ॥
कां पापियां नरकभोगीं । सुवावयालागीं जगीं । पातकांची दाटुगी । सभाचि हे ॥ ४२७ ॥
ते रौरव गा तंवचिवरी । आइकिजती पटांतरी । जंव हे तिन्ही अंतरीं । उठती ना ॥ ४२८ ॥
अपाय तिहीं आसलग । यातना इहीं सवंग । हाणी हाणी नोहे हे तिघ । हेचि हाणी ॥ ४२९ ॥
काय बहु बोलों सुभटा । सांगितलिया निकृष्टा । नरकाचा दारवंटा । त्रिशंकु हा ॥ ४३० ॥
या कामक्रोधलोभां- । माजीं जीवें जो होय उभा । तो निरयपुरीची सभा । सन्मानु पावे ॥ ४३१ ॥
म्हणौनि पुढत पुढतीं किरीटी । हे कामादि दोष त्रिपुटी । त्यजावीचि गा वोखटी । आघवा विषयीं ॥ ४३२ ॥

एतैर्विमुक्तः कौन्तेय तमोद्वारैस्त्रिभिर्नरः ।

आचरत्यात्मनः श्रेयस्ततो याति परां गतिम् २२ ॥

धर्मादिकां चौही आंतु । पुरुषार्थाची तैचि मातु । करावी जै संघातु । सांडील हा ॥ ४३३ ॥
हे तिन्ही जीवीं जंव जागती । तंववरी निकियाची प्राप्ती । हे माझे कान नाइकती । देवोही म्हणे ॥ ४३४ ॥
जया आपणपें पढिये । आत्मनाशा जो बिहे । तेणें न धरावी हे सोये । सावधु होईजे ॥ ४३५ ॥
पोटीं बांधोनि पाषाण । समुद्रीं बाहीं आंगवण । कां जियावया जेवण । काळकूटाचें ॥ ४३६ ॥
इहीं कामक्रोधलोभेंसी । कार्यसिद्धि जाण तैसी । म्हणौनि ठावोचि पुसीं । ययांचा गा ॥ ४३७ ॥
जै कहीं अवचटें । हे तिकडी सांखळ तुटे । तें सुखें आपुलिये वाटे । चालों लाभे ॥ ४३८ ॥
त्रिदोषीं सांडिलें शरीर । त्रिकुटीं फिटलिया नगर । त्रिदाह निमालिया अंतर । जैसें होय ॥ ४३९ ॥
तैसा कामादिकीं तिधीं । सांडिला सुख पावोनि जगीं । संगु लाहे मोक्षमार्गीं । सज्जनांचा ॥ ४४० ॥
मग सत्संगें प्रबळें । सच्छास्त्राचेनि बळें । जन्ममृत्यूचीं निमाळें । निस्तरें रानें ॥ ४४१ ॥
ते वेळीं आत्मानंदें आघवें । जें सदा वसतें बरवें । तें तैसेचि पाटण पावे । गुरुकृपेचें ॥ ४४२ ॥

तेथ प्रियाची परमसीमा । तो भेटे माउली आत्मा । तयें खेवीं आटे डिंडिमा । सांसारिक हे ॥ ४४३ ॥
ऐसा जो कामक्रोधलोभां । झाडी करुनि ठाके उभा । तो येवढिया लाभा । गोसावी होय ॥ ४४४ ॥

यः शास्त्रविधिमुत्सृज्य वर्तते कामकारत ।
न स सिद्धिमवाप्नोति न सुखं न परां गतिम् ॥ २३ ॥

ना हें नावडोनि कांहीं । कामादिकांच्याचि ठायीं । दाटिली जेणें डोई । आत्मचोरें ॥ ४४५ ॥
जो जर्गी समान सकृपु । हिताहित दाविता दीपु । तो अमान्यु केला बापु । वेदु जेणें ॥ ४४६ ॥
न धरीचि विधीची भीड । न करीचि आपली चाड । वाढवीत गेला कोड । इंद्रियांचें ॥ ४४७ ॥
कामक्रोधलोभांची कास । न सोडीच पाळिली भाष । स्वैराचाराचें असोस । वळघला रान ॥ ४४८ ॥
तो सुटकेचिया वाहिणीं । मग पिवों न लाहे पाणी । स्वप्नींही ते कहाणी । दूरीचि तया ॥ ४४९ ॥
आणि परत्र तंव जाये । हें कीर तया आहे । परी ऐहिकही न लाहे । भोग भोगूं ॥ ४५० ॥
तरी माशालागीं भुलला । ब्राह्मण पाणबुडां रिघाला । कीं तेथही पावला । नास्तिकवादु ॥ ४५१ ॥
तैसें विषयांचेनि कोडें । जेणें परत्रा केलें उबडें । तंव तोचि आणिकीकडे । मरणें नेला ॥ ४५२ ॥
एवं परत्र ना स्वर्गु । ना ऐहिकही विषयभोगु । तेथ केउता प्रसंगु । मोक्षाचा तो ? ॥ ४५३ ॥
म्हणौनि कामाचेनि बळें । जो विषय सेवूं पाहे सळें । तया विषयो ना स्वर्गु मिळे । ना उद्धरे तो ॥ ४५४ ॥

तस्माच्छास्त्रं प्रमाणं ते कार्याकार्यव्यवस्थितौ ।
ज्ञात्वा शास्त्रविधानोक्तं कर्म कर्तुमिहार्हसि ॥ २४ ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे
श्रीकृष्णार्जुनसंवादे दैवासुरसंपद्विभागयोगोनाम षोडशोऽध्यायः ॥ १६अ ॥

याकारणें पै बापा । जया आथी आपुली कृपा । तेणें वेदांचिया निरोपा । आन न कीजे ॥ ४५५ ॥
पतीचिया मता । अनुसरोनि पतिव्रता । अनायासें आत्महिता । भेटेचि ते ॥ ४५६ ॥
नातरी श्रीगुरुवचना । दिठी देतु जतना । शिष्य आत्मभुवना- । मार्जीं पैसे ॥ ४५७ ॥
हें असो आपुला ठेवा । हाता आथी जरी यावा । तरी आदरें जेवीं दिवा । पुढां कीजे ॥ ४५८ ॥
तैसा अशेषांही पुरुषार्था । जो गोसावी हो म्हणे पार्था । तेणें श्रुतिस्मृति माथां । बैसणें घापे ॥ ४५९ ॥
शास्त्र म्हणेल जें सांडावें । तें राज्यही तृण मानावें । जें घेववी तें न म्हणावें । विषही विरु ॥ ४६० ॥
ऐसिया वेदैकनिष्ठा । जालिया जरी सुभटा । तरी कें आहे अनिष्ठा । भेटणें गा ? ॥ ४६१ ॥
पै अहितापासुनि काढिती । हित देऊनि वाढविती । नाही गा श्रुतिपरौती । माउली जगा ॥ ४६२ ॥
म्हणौनि ब्रह्मेशीं मेळवी । तंव हे कोणें न सांडावी । अगा तुवांही ऐसीचि भजावी । विशेषेसीं ॥ ४६३ ॥
जे आजि अर्जुना तूं येथें । करावया सत्य शास्त्रें सार्थें । जन्मलासि बळार्थें । धर्माचेनि ॥ ४६४ ॥
आणि धर्मानुज हें ऐसें । बोधेचि आलें अपैसें । म्हणौनि आनारिसें । करूं नये ॥ ४६५ ॥
कार्याकार्यविवेकी । शास्त्रेचि करावीं पारखीं । अकृत्य तें कुडें लोकीं । वाळावें गा ॥ ४६६ ॥
मग कृत्यपणें खरें निगे । तें तुवां आपुलेनि आंगें । आचरोनि आदरें चांगें । सारावें गा ॥ ४६७ ॥

जे विश्वप्रामाण्याची मुदी । आजि तुझ्या हातीं असें सुबुद्धी । लोकसंग्रहासि त्रिशुद्धी । योग्यु होसी ॥ ४६८ ॥
एवं आसुरवर्गु आघवा । सांगोनि तेथिंचा निगावा । तोहि देवें पांडवा । निरूपिला ॥ ४६९ ॥
इयावरी तो पंडूचा । कुमरु सद्भावो जीवींचा । पुसेल तो चैतन्याचा । कानीं ऐका ॥ ४७० ॥
संजयें व्यासाचिया निरोपा । तो वेळु फेडिला तया नृपा । तैसा मीहि निवृत्तिकृपा । सांगेन तुम्हां ॥ ४७१ ॥
तुम्ही संत माझिया कडा । दिठीचा कराल बहुडा । तरी तुम्हां माने येवढा । होईन मी ॥ ४७२ ॥
म्हणौनि निज अवधान । मज वोळगे पसायदान । दीजो जी सनाथु होईन । ज्ञानदेवो म्हणे ॥ ४७३ ॥
इति श्रीज्ञानदेवविरचितायां भावार्थदीपिकायां षोडशोऽध्यायः ॥

Encoded and proofread by
Chhaya Deo, Sharad Deo, and Vishwas Bhide.
Assisted by
Sunder Hattangadi, Ashwini Deo, and Shree Devi Kumar.

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com
Last updated October 15, 2005